

ու առաւելութիւնը նախորդ հրատարակութեանց վրայ։

Մասնական յորիմածութենէն արդէն կը տեսնուի որ Յարգ. Հեղինակը շանացած է ըստ կաւելոյն իւր այս գառափորքը մտադր մանկուայն գիրականացը ընելով՝ զերէնը՝ «սկսածաւալին տառապանքներէն ըստ կաւելոյն ինչպիսիւ»։ Սակայն այսպիսի՝ նոր մեթոտով շարագրուած գառափորքէ մ'աւելի գործնական մեթոտ տեսնել բազմալի էր։ Աշխատութիւնն աւելի գործնական կ'ըլլար եւ աւելի արդիւնալից, եթէ քերականն ի գիր եւ ի պատմին ըլլար. այսինքն աճէն մէկ պատկերին ընծայած գառափորքն իւր յատուկ անուամբը նշանակուած ըլլար, որով աղան պատկերացը միշտորգրութեամբ կրնար անհնա տակը նշանակուածը կարգալ եւ ահա այս եղանակաւ քիչ ժամանակուան մէջ վարժ կրնար ընթեանալ։ Աւելորդ է ըսել թէ արդէն եւրոպական գլոցողներն մէջ այսպիսի քերականներն ի գործածութեան են։

Երգ. Հեղինակն իւր աշխատարկութեան վերջէ 31/ թղթի մէջ ամփոփած է գրական ու գառափորական համառաւ ու օգտակար խնդիրներ, խոստովանելու ենք որ ուղղագրական մասին մէջ Երգ. Հեղինակին ամփոփյալ մասամբ համաձայն է եւ տեղը ալ այս խնդրին վրայ ծանոթալ մեզի չէ ներք, որուն վրայցը արդէն «Հանդիս», 1898 թուերուն մէջ ըստ բաւական խոսուած է։

Երգ. Հեղինակն Ազգին տակը կողով տեսնելով, քաղ համարած է այս ճշմարտութեան, թէ՛ ազգի մ'ապագայ յառաջացման միջոցի հիմն ու պայմանն է սերնդեան խոստովանութիւնն վիճալը, որ նախնապէս մանկանց արուած կրթութեան ատօնանէն կրնայ չափուիլ։ Ահա այս միտմանաւ իսկ ու անմիտ գառափորականութեամբ կամ գառաւանդութեամբ տխրել մանկանց բեղմնաւոր միտքն խոցաւարընող անփոք ռուսացաց համար օգտակար դասեր կ'աւանդէ։

27, 28. Պայտաւարման Գ. Հատուցիւն օրացայ հատուցիւն եւ ընդունիլ։ Երկուքն ալ Պրոսայի Արեւելեան Որբանոցին սեպհականութիւն են։ Առաջինը՝ զոր յօրինած է Կ. Ս. Պրոսնիւն, ամսաբանական մասն՝ օրացոյցն եւ ամսացոյցն է միայն։ Նշանակուած են օգրերու փոփոխութիւններն եւ իշխանաց գահակարութեան, ծննդեան օրերն եւնի իսկ երկրորդը առաջնոյն ընդարձակն է՝ ունենալով ալ եւ այլ ծանուցումներ, կարեւոր գիտութիւններ, առողջապահութեան վրայ՝ «սկի խրատներ», բնատանիական, գիտնական պատմ. եւ ամենէն աւելի բարդական ընտիր կտորներ. մէկ խաղով ըսենք, անցեալ տարեան արեւցոյցն աւելի ծոն եւ հետաքրքրական պարունակութեամբ։ Անշուշտ իւրաքանչիւր ոք հաշիւ փոքրիկ պիտի չնայն ալ պիտի ընտիր կտորնց մը ձեռք բերելու, զիստարարար գիտելով որ Որբանոցի մը սեպհականութիւնն է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԵՐԹՈՐԵԼ ԺԱՂԱԿՓՈՒՆՅ

1. Նուպար Փաշա Գ. — 2. «Բիւզանդիոն» Ս. Գրոց աշխարհաբար Նոր Եւրոպականութեան ակտիւն։ — 3. Հայերն ի Պարսիս։

Օգտակար գիտելիքներ։

1. Նուպար Փաշա Գ. Ամպոյ 15ին Պարսիսէ հեռագիրը գուժեք ազգին պարտաւորներէն միոյն՝ Նուպար Փաշայի մահանոց բոթելը։ Նուպար Փաշան վերջին տարիներս իւր քաղաքայնալ առողջութիւնը դարմանելու համար իւր գործունեութեան փայլուն ասպարէզէն Պարսիս քաղաքում էր։ Նշանած ի Զմիւռնիս՝ իւր նախնական կրթութիւնն առաւ Պարսիս (ըստ օմանը Հելուեայի մէջ) եւ դեռ 16ամեայ մանուկ՝ երբ զինուորական վիճակի մտնելու համար բարձր տաղանքն քայլին անյաջող ելաւ՝ նստիւրց ինքզինքը գիւսմանգիտական ծառայութեան, հետեւեւ լով իւր հօրեղորդը՝ համառաւար Պոզուր Պէլի՝ Եգիպտոսի նախարարապետին ձայնին՝ ուր զինքը կը հրաւիրէր՝ առաջով արտաքին գործոց պաշտօնատեսնին մէջ թարգմանի պաշտօնը. անշուշտ համառաւ սկիզբ մը, այնչափ աւելի՝ որչափ առաւել ապա Նուպար Փաշա իւր ուշիմութեամբն եւ մեծամեծ ճիւղեր կրնա բարձրացող գիւսմանգիտականութեան ամենամեծ ատօնանները։

Նուպար Փաշան իւր երկրորդ հայրենեաց շատ երկար ծառայեց՝ մեծամեծ արդիւնքներ առաւ։ Ընդհանրապէս Եգիպտոս քիչ բան պարտական չէ Նուպարի առնելն եւ ի մասնաւոր Նուպարին, Նուպար Փաշան մեծանշան Մեկինա հանդիսացած է՝ ոչ միայն հայ անհատներու ներթափանք բարիք ընելով՝ այլ իւր ազգին անցեալին եւրոպացոց ճանչցնելու համար՝ հրատարակել տալով Անալոգիայի փողովածոյն եւ ինչպէս ժամանակին կը լուսէր՝ «Սիւսանայ», գաղղիներէն թարգմանուածութեան համար յատկացնելով իւր 10.000 ֆրանք եւնի, Նուպար Փաշան վախճանեցաւ իւր 73—74ամեայ, ոչ միայն իւր մեծաւարներն՝ այլ նաեւ բազմազակ հայ ազգն ի խոր սուգ համակնլով, որ կը կորսնցնէր ի նմա իւր Բիւզանդի, հայ Բիւզանդի մը, առանց զինքնաւորյան անխղճութեան ու ներգաութիւնն ունենալու։

2. «Բիւզանդիոն» Ս. Գրոց աշխարհաբար նոր թարգմանութեան ակտիւն։ Նշանած է որ ակէ իւր 50 տարի յառաջ՝ Առատածալունքի ընկերութիւնն (Bibel-House) Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութիւն մը հրատարակեց արեւմտեան աշխարհաբարով, Նշոյն ընկերութիւնը վերջեւ կը գիտէ երկրորդ հրատարակութեան մ'ալ հանել, առաջին թարգմանութիւնն արագբեւով՝ որուն առ ի փորձ՝ արդէն 1897ին Մատթէոսի առաջին տարի գլուխները տպուած էին, ինքնաւորելով նոյն առթիւն ասուծ նստար եկեղեցականներն եւ այլ գիտական անմէկներէն՝ որ ըլլալու նոր թարգմանութեան լեզուին նկատմամբ իրենց կարծիքն յայտնելու ճրուած պատասխաններէն՝ կարելի եղաւ երեք կողման բաժնել կարծիքները, որոնց առաջինը՝ հնոյն վրայ մնալ կը բաղձայ. երկրորդն՝ աւելի դրաբարի մերձեանալ, պահել անոր ոճերն ու բառերն, առանց անհականալի ընելու. երրորդն՝ մաքուր աշխարհաբար ընելու։

արելքը չկար նաեւ ... անհոգիքն ալ գործածելու. միթէ իւր ... անհոգիքն մէջ աւելի քան չհաշտու-
թիւն կամ գոնէ համաձայնութիւն մը կը գտնէ:
Ժամանակ մը ինք զինքն կարճ եւ միանգի կերպով
բացատրելու համար՝ մէկ հըլովում միայն կը գոր-
ծածուէր, ինչ, ինչ, ինչ եւն. չնայելով նաեւ բազ-
մաթիւ ականջ խայիտոյ, պոռագայ հնչմանց, եկե-
ցին, մէկէ, մարդիկ. կարծեմ՝ քիչ մնացած էր՝
Աստուծոյն ալ պիտի բուսէր: Զարմանքին ալ այս
է որ մեր ի մերհուտ ճանցած՝ ներքայնակու-
թեան, ճաշակի եւ բանաստեղծական հնչմանց
զարմուտ անհիշք ալ կը գործածէին եւ կը
գործածեն շատ սիրով այս կերպ հըլովումը: Ստոյգ-
է այսպիսի հըլովները դեռ բաւական յաճախ կը
նշմարտին քանի մը թիւթիկ երես, հրատարակու-
թեանց մէջ. սակայն կը յաւանք թէ ասոնք ալ կը
վերցուին: Ո՛վ էր արդեւ ասոնց աւելի թու-
կանգնայ, ասոնց աւելին առնողը. — քանհնչու-
թիւնն էր եւ է: Ուրեմն քանհնչու-թիւնը լեզուի
կը զարգացման կարեւոր գործիչներն է, եւ քա-
նհնչու-թիւնն է որ չէ թողուցած որ գրաբարի՝
աշխարհագրութիւն մէջ խոյստաւով գործածութիւնն
արժանաւ ձգէ, քանհնչութիւնն այս յիշատակման
տալին առաւ: Եւ միթէ քանհնչութիւնը չէ որ
զարգիւթն լեզուին մէջ բազմաթիւ կանոններու
անշարժ զարգացումներնց պատճառ. կ'ըլլայ, որոնք
նոյն լեզուին ուսումնայնելու կը գ'աւարտելեն:
Այն սաղոյ չէ թէ Ժողովուրդը միայն լուր ասա-
նալու համար, միայն իւր սեման ծարաւն յազե-
ցնելու համար լրագիր կը կորցը, առանց ան-
նեւին ասոնց լեզուին նայելու: Այլ, լրագրաց լեզուն
Ժողովուրդական լեզուին վրայ այնպիսի մեծ ազե-
ցութիւն ունի՝ ինչպէս թիւ թիւերու է նմանու-
թիւն՝ ուսուցիչն աշակերտին վրայ, եւ լրագիրը
են մեր սիրուն աշխարհագրութիւն մէջ տեսնուած
այնչափ խառնակութեան պատճառ: Լրագիրը
պէտք են նախ իրենց էջերն թըքարանութիւն-
ները, վերջերս շատ յաճախած զազդիւրանու-
թիւնները՝ ցած առավարանութիւններն արտաբ-
ոել. իրենք պէտք են որոշ եւ զոգտարակց քեր-
կանութեան մը համեմատ ընթանալ, եւ այն առեւ
կը տեսնուի թէ ինչպէս մաքուր եւ սիրուն գրական
լեզու մը կ'ընդհանրանայ: Եւ կը տեսնուի թողութեան
թանկ խառնուրդն մէջ:

3. Հայերն ի պղծութիւն «Հանդիսին» անցեալ
տարւան «Եղեղեմիւնին» մէջ (1898 եր. 125,
թիւ 6) առիթ ունեցած էինք Պարսիսի հայ բժշկի
մ'ըրած գիտին վրայ խոսելու: «Նահաֆ» վերջին
թիւն (3, էջ 109) կու տայ մեզ նշանաբան ուրիշ
ուրախալ լուր մը, ահա ինչ կը կարգաւոր. «Յր. Պա-
ղոս Բոլոյնեան, որ Բարբիք բժշկական Ալիաքեմիային
նշանաբանացած էր աշխատութիւն մը յիմարտու-
թեան վրայ, յաջողած է արժանանալ, նոյն
մրցմանը մասնակցող մէկ քանի ֆրանսացի գիտ-
նականներու հետ Պալլաւու-թէ մրցանակին՝ Բոլո-
յնեան, որ նոր աւարտած է իր բժշկական ուսումը
եւ վերջերս հաստատուած է Բարբիք Էման-Նիլզի-
թիւն մէջ, արդէն մէկ քանի ուսումնասիրու-
թիւններ հրատարակած է Էման-Նիլզի հան-
դիսին Archives de Neurologieին մէջ», Կը շնոր-

հաւորենք երիտասարդ Գիտնականին՝ որուն այս
աւանշին քայլն ու յաջողութիւնն արգեն՝ մեծ
ապագայ մը կը խոստանայ:

ՕԳՏՈՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹԵՆԵՐ

— Արդի քաղաքակիրթ մարդկութեան
ամենէն աւելի տարածուած միւր կարծիքներէն
մին է՝ շատի խորշոմութեան՝ ասոնց անհոգ-
ըլլալն: Ըստ գիտարին եղած է ցայտմ՝ եր-
կարժամանակեայ աւանդութեամբ կարծես ու-
րագործուած այս միջոցութիւնն ապաւելլ. Ըս-
քարի գործածութեան՝ աստմանց համար վնա-
սակար ազդեցութիւն ունենալուն՝ ցայտմ ոչ
ոչ կրցած է անհրեքել ցուցում մը յառաջ
բերել. մինչ ընդհակառակն ծանօթ է որ մե-
նաւագայն այրեցեայ գոտւոյն բնակիչը, որ ամենէն
աւելի մեծ քանակութեամբ շաքար կը սպասն,
ամենէն աղէկ եւ ամենա հաստատուն աստմանը
ունին: Եւրոպացւոյ մը անգամ մը միայն իւր
ձիննագոյն սպիտակութեամբն նախանքը շարժող
սեւամորթի մը շքեղ եւ ալբատարագոյն ա-
ստմանց շաքար զննելը բաւական է: Նոյն իսկ
Անգղիանք՝ որոնց համար կ'ըսուի թէ շաքարի
շատ անց համակրութիւն մ'ունենան՝ իրենց
գեղեցիկ ու հաստատուն ականներովն մէկալ
ազգերը կը գերազանցեն: Սակայն շաքարին
համար ըստած՝ միւս շաքարեղենաց համար
չ'արժեք, գլխաւորաբար քաղցրաւենիք, շաք-
րամիրք եւ ասոնց նմանիք՝ աստմանց վնասակար
համարելու է:

Ընդդէմս Ռոմանուս. — Մեծ գոհունա-
կութեամբ կը տեսնեն Գաղղիացիք ընդծովայ
ուրանաւուն բազմաթիւ փորձերուն յուսա-
ցուածէն աւելի յաջող եւլը ունենալը Ռոմանու-
միրկալից Եովան տակէն Յուլիոնէ մինչեւ Մար-
սելլ ճանապարհը՝ եւ դարձը 14 հանգոյց
արագութեամբ կատարեց՝ առանց ստիպուելու
իւր ելեկտրական միջոցանցները (accumulateur)
փոխելու: «Մագնետա» ահագին զբաղաւորին
վրայ թէ խարխիւ ձգած եւ թէ քալած միջո-
ցին յարձակումներ կատարեց, եւ ամէն անգա-
մուն ու մըբեր իրենց նպատակի կէտին հասան:
Նաւաստիք եօթը ժամու չափ ոգալիտն եւ ըն-
խիտ միջոցին մէջ կրցան կայտառ ու զուարթ
մնալ՝ այնպիս իբր թէ նաւը Եովան տակը
գտնուի՝ առանց ամենեւին իրենց առողջու-
թեան վրայ ազդեցութիւն մը կրելու: Նաւը կը
սուզանէ եւ ընդ մանկերեւոյթը կ'ըլլէ՝ ըստ հա-
ճոյից իւր հրամանատարին: Ի սկզբան անդ կ'ա-
ռարկուէր թէ նաւը կոյր ըլլայ՝ այսինքն թէ